

УДК 343.213.5

ПРАВИЛА ДІЇ ПРАВОВИХ ПОЛОЖЕНЬ ПРО ЗЛОЧИН ТА ПОКАРАННЯ В ЧАСІ З УРАХУВАННЯМ ПРАКТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

С. Хилюк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
вул. Університетська, 1, 79000, Львів, Україна*

У статті аналізується практика Європейського суду з прав людини з застосування ст. 7 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод в частині дії кримінально-правових положень у часі. На підставі проведеного аналізу з урахуванням чинного законодавства України та здобутків вітчизняної кримінально-правової науки формулюються правила дії правових положень про злочин та покарання в часі.

Ключові слова: ex post facto, принцип законності, рішення Європейського суду з прав людини, джерело кримінального права.

Структурно принцип законності у кримінальному праві охоплює чотири складові: *lex scripta* (визначає, в яких формах норми про злочин та покарання можуть об'єктивуватися назовні); *lex certa* (містить вимоги до якості джерела кримінального права); *lex gravevia* (правила дії джерел кримінального права в часі); *lex stricta* (правила тлумачення та застосування кримінально-правових норм) [1, с. 864]. Змістовне наповнення принципу законності в цілому та окремих його складових змінювалося в різні історичні епохи. Перша згадка про компонент *lex gravevia* сягає часів Стародавньої Греції, вже тоді заборонялося ретроспективне застосування кримінально-правових положень [2, с. 31]. На нормативному рівні заборона зворотної дії в часі кримінально-правових положень була закріплена у Конституції США 1787 р., французькій Декларації прав людини 1789 р., Конституції Франції 1791 р., Кримінальному кодексі Франції 1810 р., Кримінальному уложенні Королівства Баварії 1813 року, Кримінальному уложенні Німецької імперії 1871 р. [3, с. 252]. В Англії, хоча й не була закріплена на конституційному рівні, проте глибоко вкорінилася в загальному праві [2, с. 59]. Окрім того, у XX ст. було чимало прикладів, коли, керуючись політичною доцільністю, надавали зворотню дію в часі кримінально-правовим приписам. Насамперед це стосується авторитарних режимів Гітлера, Франко, Салазара, «грецьких полковників» [4, с. 52]. Також деякі вчені закидають порушення цієї складової законності у кримінальному праві під час Нюрнберзького процесу сил [3, с. 256]. Це підтверджує, що, попри більш як 2000-річну історію, дослідження правил дії джерел кримінального права в часі є актуальним.

У другій половині XX ст. можливість особи не підлягати кримінальній відповідальності за діяння, які на момент їх вчинення не визнавалися злочином, еволюціонувала до фундаментального права людини, яке з-поміж інших актів закріплене в ст. 7 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод (надалі – Конвенція). Відтак Європейський суд з прав людини (надалі – ЄСПЛ), сформулював мінімальні стандарти захисту прав людини у вирішенні питань про дію кримінально-правових положень в часі. Правові позиції, викладені у рішеннях ЄСПЛ, є джерелом права в Україні, яке має вищу юридичну силу, ніж закони, а тому особливої гостроти набуває питання їх врахування у вирішенні

низки питань про дію кримінально-правових норм у часі, що й є метою цього дослідження.

У науці кримінального права України різні аспекти проблеми дії кримінального закону в часі досліджували П. П. Андрушко, В. І. Борисов, О. Л. Гуртовенко, В. Р. Мойсик, М. І. Хавронюк та ін. Комплексні дослідження на дисертаційному рівні здійснювали В. М. Василяш, Ю. А. Пономаренко. Проте у названих працях питання узгодження національних правил дії кримінального закону в часі зі стандартами, передбаченими Конвенцією, не плушувалося. Оминули цю проблему й у вітчизняних дослідженнях питань кримінального права у практиці ЄСПЛ [5]. Лише побіжно згадав про практику ЄСПЛ у вирішенні питань про дію кримінально-правових положень в часі В. Мартин [6].

Текстуально у ст. 7 Конвенції відображена заборона надавати зворотну дію в часі кримінально-правовим положенням, які встановлюють злочинність та караність діяння, а також посилюють покарання. Проте ЄСПЛ у процесі динамічного тлумачення значно розширив межі права людини, передбаченого ст. 7 Конвенції, сформулювавши такі правила дії кримінально-правових положень в часі.

1. Заборона зворотної дії в часі матеріально-правових, в інтерпретації ЄСПЛ, положень, що погіршують становище особи, яка підлягає (чи може підлягати) кримінальній відповідальності. Це стосується як визначення діянь, які є кримінально караними, так і покарання (рішення у справі *M v. Germany* від 17.12.2009). Тлумачачи наведену правову позицію, потрібно брати до уваги три обставини.

По-перше, ЄСПЛ надає поняттю «кримінальне правопорушення» та «покарання» автономного значення, яке в низці випадків може не збігатися з національним підходом держави – учасниці Конвенції [7, с. 8]. У рішенні по справі *Vyerentsov v. Ukraine* від 11.04.2013 кримінальними правопорушеннями були визнані діяння, відповідальність за які передбачені ст.ст. 185 та 185¹ Кодексу України про адміністративні правопорушення, та відповідно застосований за їх вчинення адміністративний арешт – покаранням. У низці рішень у справах проти Німеччини (зокрема, *M v. Germany* від 17.12.2009, *G v. Germany* від 7.06.2012, *K v. Germany* 7.06.2012, *O. H. v. Germany* від 24.11.2011) превентивне ув'язнення було прирівняне до покарання та поширено на нього всі гарантії, які передбачає ст. 7 Конвенції.

По-друге, ЄСПЛ на власний розсуд визначає, які кримінально-правові положення є матеріальними. Велика Палата ЄСПЛ у рішенні у справі *Scoppola v. Italy* від 17.09.2009 здійснює розмежування матеріально-правових та процесуально-правових положень та прямо вказує, що позиція національного законодавства з цього питання не є вирішальною. У цій же справі матеріально-правовими визнали положення Кримінального процесуального кодексу, які стосуються визначення тривалості позбавлення волі залежно від форми судочинства, яка буде обрана для розгляду справи; а у рішенні у справі *Del Rio Prada v. Spain* від 21.10.2013 – положення законодавства та судової практики, які визначають порядок обчислення терміну позбавлення волі з урахуванням пільг для в'язнів, що працюють. Матеріально-правовими положеннями про покарання, в інтерпретації ЄСПЛ, є ті, що стосуються визначення видів та розмірів покарання, окремих правил його призначення (рішення у справі *Alimucaj v. Albania* від 7.02.2012), але не положення про заходи, які забезпечують виконання покарання, наприклад про зміну режиму його відбування тощо (рішення у справі *Del Rio Prada v. Spain* від 21.10.2013).

У випадку, коли наявні розбіжності щодо визначення природи (процесуальної чи матеріальної) окремого правового положення у національному законодавстві та

практиці ЄСПЛ, то перевага повинна надаватися тому підходу, який є більш сприятливим для особи, що підлягає кримінальній відповідальності. Цей висновок випливає з принципів дії Конвенції, зокрема принципу субсидіарності та мінімальних стандартів [9, с. 90] – держава повинна забезпечити особі мінімальний рівень захисту, гарантований Конвенцією, що не виключає встановлення в національному законодавстві вищих стандартів прав людини.

По-третє, правила дії в часі поширюються на всі правові положення, які визначають злочинність і караність діяння. ЄСПЛ у визначенні переліку джерел кримінального права надає перевагу змістовному значенню, а не формальному. Тому джерелом кримінального права може бути не лише нормативно-правовий акт вищої юридичної сили, прийнятий законодавчим органом, а й писане та неписане право, зокрема й судова практика, про що прямо зазначено в § 43 рішення у справі *Huntamaki v. Finland* від 6.03.2012. Крім того, у рішенні *S. W. v. the United Kingdom* від 22.11.1995 зазначається, що судова практика як джерело права сприяє прогресивному розвитку кримінального права.

Проте в науковій літературі країн англо-американської системи права вчені констатують, що невід'ємною характеристикою судової правотворчості є її ретроспективне застосування [2, с. 61; 3, с. 260]. Джером Холл зазначає, що в буквальному розумінні вся судова практика, включно з судовим тлумаченням нормативно-правових актів, діє ретроспективно, адже в законі існує чимало упущень, які усуваються під час його застосування, яке в часі виникає після вчинення діяння. Така «ретроспективність», на думку цього вченого, є невід'ємною складовою кожної правової системи. Проте неминучість певного незначного рівня ретроспективності в судових рішеннях не дає підстав толерувати її безумовне втілення [2, с. 61]. Відтак постає питання, як узгоджуються окремі складові принципу законності в кримінальному праві в інтерпретації ЄСПЛ між собою, зокрема можливість визнати судову практику джерелом кримінального права (компонент – *lex scripta* [8, с. 173–176]) та заборона зворотної дії в часі кримінально-правових положень, що погіршують становище особи, яка підлягає (чи може підлягати) кримінальній відповідальності (компонент – *lex praevia*). Узгодити між собою компоненти *lex scripta* та *lex praevia* дозволяє компонент *lex certa*, який передбачає, що матеріально-правові положення про злочин та покарання повинні бути чіткими, доступними та передбачуваними (рішення у справах *Alimucaj v. Albania* від 7.02.2012, *Huntamaki v. Finland* від 6.03.2012; *M v. Germany* від 17.12.2009). Тому, коли під час індивідуального правозастосування суд визначає обсяг понять, передбачених кримінально-правовою нормою, вирішує певні неточності, колізії, які є в законодавстві тощо, то не буде порушення принципу законності у тому випадку, якщо таке застосування кримінально-правових норм є передбачуваним, а саме: якщо особа може передбачити, яка її поведінка потенційно може бути кримінально-караною на підставі змісту актів законодавства, за потреби з допомогою наявного судового тлумачення чи з консультацією професійного юриста, а також коли можливі варіанти тлумачення відповідної норми описані та обґрунтовані в науковій літературі [8, с. 180–181]. Тобто, коли у вирішенні конкретної справи правова позиція суду формулюється вперше або з огляду на зміну обставин сформульована раніше позиція переглядається, то не має підстав говорити про ретроспективне застосування кримінально-правових положень, а принцип законності буде дотриманий за умови коли таке застосування було передбачуваним. Це підтверджується правовими позиціями ЄСПЛ, сформульованими у низці справ, зокрема, *Jorgic v. Germany* від 12.07.2007 (таким, що відповідає ст. 7 Конвенції

було визнано вперше застосоване судами Німеччини широке тлумачення геноциду, так як це було передбачувано), *S. W. v. UK* від 22.11.1995 (таким, що відповідає ст. 7 Конвенції, було визнано зміну підходу до розуміння поняття «згвалтування», з огляду на те, що заявник міг передбачити ці зміни).

Дещо інша ситуація, коли йдеться про застосування у вирішенні конкретної справи правових позицій суду, сформульованих у рішеннях, винесених раніше у інших справах. У такому випадку до судової практики застосовуються всі ті ж правила, що й до інших джерел права. Це впливає, зокрема, з рішення у справі *Del Rio Prada v. Spain* від 21.10.2013, де ЄСПЛ визнав порушенням ст. 7 Конвенції ретроспективне застосування положень судової практики, які визначають порядок обчислення терміну позбавлення волі з урахуванням пільг для в'язнів, що працюють, адже це погіршувало становище заявниці.

Аналіз практики ЄСПЛ доводить, що такими, що погіршують становище особи, вважаються матеріально-правові, в інтерпретації ЄСПЛ, положення законодавства та/або судової практики, які передбачають: а) обов'язкове додаткове покарання, яке до змін не було обов'язковим (рішення у справі *Mihai Toma v. Romania* 24.01.2012); б) більший розмір покарання, ніж той, що був передбачений на момент вчинення злочину (рішення у справі *Jamil v. France*), до уваги береться як верхня, так і нижня межі санкції (рішення у справі *Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina* від 18.07.2013); в) тяжчий вид покарання, ніж той, що був передбачений на момент вчинення злочину (рішення у справі *Gurguchiani v. Spain* від 15.12.2009); г) менш сприятливі для особи матеріально-правові, в інтерпретації ЄСПЛ, правила призначення покарання (рішення у справі *Del Rio Prada v. Spain* 21.10.2013).

Кілька справ, які розглядалися ЄСПЛ з застосування ст. 7 Конвенції, пов'язані з проблемою дії в часі кримінально-правових положень у випадку вчинення злочину, який має розтягнуту в часі об'єктивну сторону. У рішенні в справі *Veeber v. Estonia* від 21.01.2003 Велика Палата ЄСПЛ констатувала порушення гарантій, передбачених ст. 7 Конвенції, у вигляді ретроспективного застосування кримінального закону, який погіршував становище особи. Заявник звинувачувався у вчиненні продовжуваного ухилення від сплати податків в період з третього кварталу 1993 р. до 12 травня 1995 р. 13 січня 1995 р. стаття КК Естонії про ухилення від сплати податків була викладена в новій редакції. До цих змін обов'язковою умовою притягнення до кримінальної відповідальності за названий злочин була адміністративна преюдиція, у новій редакції статті ця умова стала альтернативною. Заявник до адміністративної відповідальності не притягався, відтак вважав, що інкримінування йому ухилення від сплати податків за період, що передувало змінам до кримінального закону, є порушенням ст. 7 Конвенції, адже надає закону про встановлення кримінальної відповідальності зворотної дії в часі. Аргументи Уряду у цій справі співзвучні з позицією вітчизняних науковців, а саме, що єдине «діяння» в складі продовжуваного злочину є наявним з моменту вчинення особою останнього з низки тотожних діянь, що становлять цей злочин, це й є час вчинення злочину, тому застосуванню підлягає кримінальний закон, який діяв в цей момент [10, с. 134]. ЄСПЛ визнав таке пояснення непереконливим. Ключові аргументи ЄСПЛ були такі: по-перше, до зміни законодавства поведінка заявника не була кримінально карана; по-друге, в момент вчинення діянь до 13 січня 1995 р. цей громадянин Естонії не міг передбачити, що його поведінка буде оцінена як злочинна, зокрема тому, що перші рішення Верховного Суду з застосування та тлумачення нової редакції статті про ухилення від сплати податків були винесені в квітні 1997 р. та січні 1998 р. Аналогічно була вирішена справа *Puhk v. Estonia* від 10.02.2004.

По-іншому була вирішена справа *Rohlena v. the Czech Republic* (рішення від 18.04.2013). Заявник обвинувачувався у вчиненні продовжуваного злочину жорстоке поводження з людьми, які спільно з ним проживали в період з 2000 р. до 8 лютого 2006 р., хоча відповідною статтею Кримінальний кодекс Чеської Республіки був доповнений лише 1 липня 2004 р. У цій справі палата ЄСПЛ констатувала відсутність порушення ст. 7 Конвенції в частині ретроспективного застосування кримінального закону, мотивуючи своє рішення тим, що, по-перше, дії заявника і до доповнення кримінального закону інкримінованою йому нормою були кримінально караними; по-друге, наявна правозастосовна практика вищих судових інстанцій про правила кваліфікації продовжуваних злочинів давала можливість заявнику передбачати, що, продовживши знущатись над членами своєї сім'ї після 1 липня 2004 р., він ризикує зазнати відповідальності за новою статтею й за ті дії, які були вчинені до набрання нею чинності. Закономірно, що таке рішення палати було оскаржено в Велику Палату ЄСПЛ. Адаже в аналізованому рішенні ЄСПЛ не просто по-іншому вирішив спірну ситуацію, а не врахував положення ч.1 ст.7 Конвенції. Незважаючи на аморальність дій заявника, не можна проігнорувати те, що до нього був ретроспективно застосований закон, який набув чинності після вчинення діяння, й який суттєво погіршує становище особи. Якби дії заявника кваліфікувалися за нормами, що діяли до зміни законодавства, то йому б загрожувало покарання до одного року позбавлення волі чи штраф за погрозу вбивством чи насильством, а також від одного до п'яти років позбавлення волі за кваліфікований склад насильницького нападу. Водночас, інкримінована заявнику нововведена ст. 215 а (§ 2) Кримінального кодексу Чеської Республіки передбачає покарання від двох до восьми років позбавлення волі.

Отож, з урахуванням вимог принципу законності, передбаченого ст. 7 Конвенції, а також специфіки конструкції об'єктивної сторони продовжуваного злочину, який хоча й розтягнутий в часі, але все ж є одиничним злочином, часом вчинення продовжуваного злочину треба вважати момент початку вчинення діяння, й застосовувати ті кримінально-правові норми, які діяли у цей момент. За винятком тих випадків, коли подальші зміни кримінально-правових положень покращили становище особи. Інше вирішення питання про час вчинення продовжуваного злочину загрожує визнанням винним у вчиненні кримінального правопорушення на підставі дії чи бездіяльності, яка на час її вчинення не становила кримінального правопорушення, згідно з національним законом або міжнародним правом, а також призначенням суворішого покарання ніж те, що підлягало застосуванню на час вчинення кримінального правопорушення.

Звернення до ЄСПЛ щодо надання зворотної дії в часі кримінально-правовим положенням, які встановлюють злочинність діяння, часто пов'язані з кримінально-правовою оцінкою подій під час та після Другої світової війни. ЄСПЛ спростовує закиди, що Нюрнберзький процес є прикладом надання зворотної дії в часі кримінально-правовим положенням, які встановлюють кримінальну відповідальність за злочини проти людства. Зокрема, у рішенні у справі *Kononov v. Latvia* від 17.05.2010 ЄСПЛ зазначив, що він розглядає визначення воєнних злочинів у документах Нюрнберзького процесу як декларативне закріплення законів та звичаїв війни у тому значенні, яке вони мали станом на 1939 р.

2. Мають зворотню дію в часі кримінально-правові положення, які покращують становище особи. Не можна погодитися з твердженням П. В. Волосоюка про те, що ЄСПЛ забороняє зворотню дію кримінально-правових положень, які встановлюють нове покарання за злочин, вчинений до набрання ними чинності [11,

с. 98]. У рішенні у справі *Scoppola v. Italy* від 17.09.2009 зазначається, що заборона надавати зворотну дію в часі більш суворим кримінально-правовим положенням сама собою передбачає ретроспективне застосування більш сприятливих для особи кримінально-правових положень. Це правило дії в часі стосується всіх джерел кримінального права, на підставі яких вирішується питання, що є злочином, та яке покарання можливе за його вчинення.

Наведена правова позиція ЄСПЛ не врахована в законодавстві та судовій практиці України. Зокрема, відповідно до Рішення Конституційного Суду України у справі про зворотну дію кримінального закону в часі від 19.04.2000 року зворотну дію в часі мають лише норми закріплені безпосередньо в тексті КК України. Положення інших нормативно-правових актів, у яких конкретизовано зміст окремих ознак складу злочину, застосовуються в тій редакції, в якій вони діяли на момент вчинення злочину, навіть якщо це погіршує становище особи. Цю позицію підтримав Пленум Верховного Суду України у постанові від 28.05.2004 р. № 9. Отож, в Україні людина може бути засуджена за діяння, яке в момент розгляду справи вже не є кримінально караним, якщо підставою декриміналізації слугували зміни тексту не кримінального закону, а положень інших нормативно-правових актів, до яких відсилає бланкетна диспозиція статті Особливої частини КК України. Найбільш гостро ця проблема стосується матеріальних складів злочинів, обов'язковою ознакою яких є наслідки у вигляді матеріальної шкоди, яка обчислюється в неоподатковуваних мінімумах доходів громадян, так як грошовий еквівалент цієї умовної одиниці виміру щорічно переглядається. Підхід Конституційного Суду України до вирішення питання про правила дії кримінально-правових норм в часі порушує мінімальний рівень гарантій прав людини, передбачений ст. 7 Конвенції в інтерпретації ЄСПЛ. Парадокс полягає в тому, що, приймаючи рішення, яке суперечить Конвенції та практиці ЄСПЛ, Конституційний Суд України посилається на ст. 7 Конвенції.

Наявну колізію між рішенням Конституційного Суду України та ЄСПЛ належить вирішувати на користь останнього, адже: по-перше, ратифікуючи Конвенцію, Україна зобов'язалась забезпечити своїм громадянам права, нею передбачені; по-друге, згідно із Законом України «Про міжнародні договори України», Конвенція в інтерпретації ЄСПЛ має вищу юридичну силу, ніж закони України.

3. У випадку, коли з моменту вчинення злочину, до винесення остаточного вироку в справі кримінальне законодавство змінювалося, то застосуванню підлягають найбільш сприятливі для особи положення. Це правило було сформульовано у рішенні в справі *Scoppola v. Italy* від 17.09.2009. Аналогічні положення обґрунтовані в науці кримінального права України в межах вчення про дію проміжного кримінального закону в часі [12].

Отож, здійснений аналіз компоненту *lex gravevia* принципу законності у практиці ЄСПЛ з застосування ст. 7 Конвенції дає змогу зробити такі висновки: 1) заборонена зворотна дія в часі матеріально-правових, в інтерпретації ЄСПЛ, положень, що погіршують становище особи, яка підлягає (чи може підлягати) кримінальній відповідальності. Це правило поширюється на всі правові положення, які фактично визначають злочинність та караність діяння, адже ЄСПЛ у визначенні переліку джерел кримінального права надає перевагу змістовному значенню, а не формальному; 2) у випадку, коли наявні розбіжності щодо визначення природи (процесуальної чи матеріальної) окремого правового положення у національному законодавстві та практиці ЄСПЛ, то перевага повинна надаватися тому підходу, який є більш сприятливим для особи, що підлягає кримінальній відповідальності; 3) з урахуванням вимог принципу законності, передбаченого ст. 7 Конвенції, а також

специфіки конструкції об'єктивної сторони продовжуваного злочину, часом вчинення продовжуваного злочину належить вважати момент початку вчинення діяння та, за загальним правилом, застосовувати ті кримінально-правові норми, які діяли у цей момент; 4) ЄСПЛ вважає, що Нюрнберзький процес не є прикладом надання зворотної дії в часі кримінально-правовим положенням, які встановлюють кримінальну відповідальність за злочини проти людства, оскільки визначення відповідних злочинів у документах Нюрнберзького процесу є декларативним закріпленням законів та звичаїв війни у тому значенні, яке вони мали станом на 1939 р.; 5) мають зворотню дію в часі кримінально-правові положення, які покращують становище особи. Це правило стосується всіх джерел права, на підставі яких вирішується питання, що є злочином, та яке покарання можливе за його вчинення, незважаючи на те, чи визнані вони формально джерелом кримінального права. Відтак практика ЄСПЛ зобов'язує надавати зворотню дію в часі положенням регулюючого законодавства, до якого відсилає бланкетна диспозиція статті Особливої частини КК України, у випадку, якщо воно було змінено після вчинення злочину в такий спосіб, що покращило становище особи. Суперечність у вирішенні названого питання між правовою позицією Конституційного Суду України та ЄСПЛ повинна вирішуватись на користь останньої, тому що вона гарантує вищий рівень захисту особи та посідає вище місце в ієрархії джерел кримінального права; 6) у випадку, коли з моменту вчинення злочину та до винесення остаточного вироку в справі кримінально-правові положення змінювалися неодноразово, то застосуванню підлягають найбільш сприятливі для особи положення.

Список використаної літератури

1. *Dana S.* Beyond retroactivity to realizing justice a theory on the principle of legality in international criminal law sentencing / Shahram Dana // *The Journal of Criminal Law & Criminology*. Northwestern University School of Law. – Vol. 99. – № 4. – P. 857–927.
2. *Hall J.* General principles of Criminal law: second edition / Jerom Hall. – New York : Indianapolis, 1960. – 642 p.
3. *Popple J.* The Right to Protection from Retroactive Criminal Law / James Popple // *Criminal Law Journal*. – 1989. – Vol. 13. – № 4. – P. 251–262.
4. *Albrecht P.-A.* The Forgotten Freedom: September 11 as a Challenge for European Legal Principles / Peter-Alexis Albrecht. – BWV : Berliner Wissenschafts-Verlag, 2003. – 191 p.
5. *Хім'як Ю. Б.* Гармонізація кримінального права України з практикою Європейського суду з прав людини : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / Ю. Б. Хім'як. – К., 2011. – 261 с.
6. *Мартин В.* Деякі теоретичні аспекти застосування принципу «незворотності дії кримінального закону, який встановлює або посилює відповідальність» / В. Мартин // *Вісн. Львів. ун-ту ім. І. Франка*. – Сер. юрид. – 2002. – Вип. 37. – С. 74–78.
7. *Рабінович П. М.* Фундаментальні поняття кримінального права: інтерпретація Страсбурзького суду / П. М. Рабінович // *Юридична Україна*. – 2011. – № 11. – С. 4–7.
8. *Хилюк С. В.* Принципи кримінального права: деякі проблеми застосування у практиці Європейського суду з прав людини / С. В. Хилюк // *II Міжнародний форум з практики Європейського суду з прав людини* (м. Львів, 29 листопада – 1 грудня 2013 р.). – Львів : Галицький друкар, 2013 – С. 169–199.
9. *Зупанчич Боштян М.* Європейська конвенція з прав людини (практичні поради для застосування) / Боштян М. Зупанчич : матеріали Міжнародного форуму з практики Європейського суду з прав людини. – 30 листопада – 2 грудня 2012. – Львів, 2012. – С. 85–180.
10. *Пономаренко Ю. А.* Чинність і дія кримінального закону в часі / Ю. А. Пономаренко. – К. : Атіка, 2005. – 288 с.

11. *Волосюк П. В.* Решения Европейского суда по правам человека как источник уголовного права России : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.08 / П. В. Волосюк. – Ставрополь : ГОУ ВПО Ставропольский государственный университет, 2005. – 172 с.
12. *Василяш В. М.* Чинність кримінального закону України в часі : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.0808 / В. М. Василяш. – К, 1995. – 25 с.

ПРАВИЛА ДЕЙСТВИЯ ВО ВРЕМЕНИ ПРАВОВЫХ ПОЛОЖЕНИЙ О ПРЕСТУПЛЕНИИ И НАКАЗАНИИ С УЧЁТОМ ПРАКТИКИ ЕВРОПЕЙСКОГО СУДА ПО ПРАВАМ ЧЕЛОВЕКА

С. Хылюк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
ул. Университетская, 1, 79000, Львов, Украина*

В статье анализируется практика Европейского суда по правам человека по применению ст. 7 Конвенции о защите прав человека и основных свобод касательно действия уголовно-правовых положений во времени. На основании проведенного анализа с учетом действующего законодательства Украины и достижений отечественной уголовно-правовой науки формулируются правила действия правовых положений о преступлении и наказании во времени.

Ключевые слова: ex post facto, принцип законности, решения Европейского Суда по правам человека, источник уголовного права.

THE TEMPORAL ACTION RULES OF THE CRIMINAL – LAW PROVISIONS ACCORDING TO THE EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS CASE-LAW

S. Khyliuk

*Ivan Franko National university of Lviv
Universitetska Str. 1, UA – 79000 Lviv, Ukraine*

On the basis of the positions set forth in the judgments of the European Court of Human Rights on the application of Art. 7 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms the following temporal action rules of the criminal-law provisions are formulated: 1. The retroactivity of substantive criminal –law provisions in disadvantage of accused person is prohibited. This rule applies to all legal provisions that actually define crime and punishment as the ECHR has always understood the term «law» in its «substantive» sense, not its «formal» one. The ECHR gives the autonomous interpretation of definite criminal –law provisions legal nature. 2. If, subsequent to the commission of a criminal offence, the law provides for a lighter penalty, that penalty shall be applicable. This rule is applicable to all legal provisions, that define what is crime and prescribe a penalty for its commitment, regardless whether these provisions are formally recognized of as source of criminal law. 3. In case, when from the moment of crime commitment and to imposition of final sentence, criminal provisions were altered twice or more times, the most favorable provisions must be applied to the person, which is liable to criminal responsibility.

Key words: ex post facto, legality principle, the judgment of the European Court of Human Rights, the source of criminal law.

*Стаття: надійшла до редакції 17.04.2014
прийнята до друку 19.06.2014*